
MŰVELŐDÉS- ÉS ESZMETÖRTÉNET

Olasz–magyar földrajzi és kulturális utazások

2011-ben hetedik alkalommal jelent meg *Friuli Venezia Giulia* Olasz–Magyar Kulturális Egyesületének évkönyve. Az északkeleti olasz tartományban működő, Pier Paolo Vergeriőről elnevezett egyesület évente megjelenő kiadványának alapítói és főszerkesztői *Adriano Papo* és *Gizella Nemeth*.

A kötet bevezetőjében a főszerkesztők a kortárs magyar irodalom egyik legnagyobb és legkiválóbb drámaírójára, Hubay Miklósrá (1918–2011) és barátjára, a fordító, görög filológus és magyar irodalom-szakértő Umberto Albinire (1923–2011) emlékeznek, akik tovább gazdagították és mélyítették az Olaszország és Magyarország közti kulturális kapcsolatokat. Adriano Papo és Gizella Nemeth bevezető soraiban rövid áttekintést kapunk a 2011. év legfontosabb évfordulóiról: száz éve született Bibó István, kétszáz éve Liszt Ferenc, és háromszáz évvel ezelőtt ért véget a Rákóczi-szabadságharc. Kitérnek Magyarország jelenlegi politikai helyzetére, röviden bemutatva az új alkotmányt is. A bevezető gondolatokat a kötet szerkezetét felvázoló sorok zárják: az eddigi kiadványokhoz hasonlóan a 2011-es évkönyvben szereplő írások is változatosak, van köztük történelmi, irodalmi és zenei témájú egyaránt. Az egyesület kötetében olvasható Adriano Papo és Gizella Nemeth, illetve *Alessandro Rosselli* történelmi témájú írása. Rosselli munkája Csáky Istvánról, a Horthy-korszak politikusáról szól. Ezt követően olvashatjuk *Bistey András*, *Bozsó Judit* és *Józsa Judit*, *Mátyás Dénes* és *Antonio Donato Sciacovelli* irodalmi tanulmányát. *Kádár Anett Liszt Ferenc* és *Dante* címmel írt tanulmányt. Az évkönyv tartalmazza *Marco Deluchi* művészettörténeti és *Alessandro Rosselli* filmtörténeti témájú írását, és *Méhes Károly* elbeszélését is, amit *Tombi Beáta* fordított olasz nyelvre.

Adriano Papo és Gizella Nemeth tanulmányukban Teleki Domokos gróf utazásait mutatják be Teleki útikönyve, *Az Egynehány hazai utazások leírása Tót- és Horvátországoknak rövid esmertetésével együtt* alapján. Teleki húsz éves korában kezd utazni, úti élményeit huszonhárom éves korában adja ki. 1793 júniusában teszi meg első útját, a Felvidékre, 1793 őszén Erdélybe utazik, majd 1794. május 21-től kezdődően bejárja Magyarországot

déli vidékeit, Szlavónia egy részét, egészen a Bánságig. Negyedik utazását 1795. május 21-én kezdi meg: Pestről indul és Szekszárdon, Pécsen, Szigetváron, Csáktornyan, a Muraközön, Varazdinen, Zágrábon, Károlyvároson és Fiumén áthaladva Triesztbe jut el. Egy barátja társaságában utazik, akit nem nevez meg, „ifjú Aesculapius”-ként említi útleírásában; valószínűleg Pataki Sámuelről van szó. Mindössze kétszer tesz említést céljáról. Felvidéki útjának beszámolójában – saját élményeit leírva – képet kíván adni korának Magyarországról; a Felvidék nyelvi, vallási, gazdasági helyzetének bemutatásával érzékelteti az ország nyelvi és kulturális sokszínűségét. Adriano Papo és Gizella Nemeth Teleki trieszti, utolsó utazásával kapcsolatban felhívják a figyelmet más utazók trieszti tartózkodására is. 1797. szeptember 10-én Desaix francia tábornok utazásai során érinti Triesztet. Bár a tábornok nem publikálás céljából készít feljegyzéseket, 1907-ben, Párizsban kiadják azokat. Szintén 1797-ben utazik Triesztbe Joseph Purgstall von Hammer (1774–1856) orientalista történész, akinek útleírásait 1800-ban publikálják Berlinben, név nélkül, majd 1821-ben nevének feltüntetésével. Karl Gottlob Küttner (1755–1805) trieszti úti beszámolóját (1798) négy kötetben jelentetik meg Lipcsében, 1800-ban és 1801-ben. Teleki Pestről Triesztbe tartó útjának fontos állomása Fiume, amely az úgynevezett „Magyar partvidék” (Litorale magiaro) négy városának egyike; Fiumén kívül Buccari, Segna és Carlopago tartozik a „magyar partvidéki” városok közé. Fiuméről rendkívül részletes és pontos leírást ad útikönyvében: fekvésétől kezdve építészetén át iparáig, a város minden adottságáról és tevékenységéről ír beszámolójában. Triesztet szintén nagyon aprólékosan jellemzi. Hangsúlyozza a tengerparti város sokoldalúságát: többek között nyelvi, vallási, adminisztratív, jogi szempontból mutatja be és említést tesz kikötőként betöltött fontos szerepéről is.

A Quaderni Vergeriani negyedik tanulmányában Bozsó Judit és Józsa Judit Pécs városának kiemelkedő italianistájáról, az olasz–magyar kapcsolatok elmélyítésében rendkívül nagy szerepet játszó Vándor Gyuláról (1898–1980) írnak. Vándor többnyelvű családban nőtt fel. Németek voltak a nagyszülei, viszont az első nyelv, amit megtanult a horvát, életének legjelentősebb éveit pedig olasz nyelvű környezetben töltötte, gyerekkorában Fiumében élt. Fiumében a lakosság legnagyobb része az olasz és horvát nyelvet beszélte, miután azonban a várost 1779-ben Magyarországhoz csatolták, kialakult egy magyar nyelvű közösség a hivatalnokok és állami alkalmazottak körében. 1918. október 28-án kikiáltották Horvátország függetlenségét, ekkor Vándor éppen Zágrábban tartózkodott. Fiume városát Horvátországhoz csatolták, ennek következtében a magyarok nagy része elhagyta

a várost, kivéve néhány állami alkalmazottat, köztük Vándor édesapját, aki vasutas volt. A család 1922-ben költözött Pécsre, ahol Vándor egy évvel később német és francia szakon kezdett tanulni az egyetem bölcsészkarán. 1928-ban elsőként szerzett doktori címet olasz irodalomból Pécsen. Vándor Gyula az olasz-magyar kapcsolatok elmélyítésén kívül a magyar-délszláv kulturális kapcsolatokért is sokat tett.

Antonio Donato Sciacovelli írásának középpontjában Rubin Szilárd *Csirkejáték* című, 1963-ban publikált, és ma újra a figyelem központjába került regénye áll. A regény a két főszereplőnek, Carletter Orsolyának és Angyal Attilának szerelmi története, és ezt a szerelmi történetet helyezi el Rubin egy nehéz történelmi időszakban. Carletter Orsolya a magyarországi sváb közösséghez tartozik, Angyal Attila pedig zsidó férfi fia. Az 1950-es években játszódik a regény. Attila olyan költő, aki nem teljesíti a politika elvárásait, azonban később „egyezséget” köt a rendszerrel, és megírja az elvárt sematikus regényt.

Kádár Anett *Liszt Ferenc és Dante* című tanulmányában vizsgálja Dante Lisztre gyakorolt hatását. Az 1800-as években a francia szalonok válnak a kultúra központjaivá, különösen a párizsi szalonok. Az itt találkozó romantikus értelmiségiekre rendkívül nagy hatást gyakorol Dante, különösen az *Isteni Színjáték*. Liszt a dantei műre komponálja előbb szonátáját, melynek kottájában még nem olvashatóak az irodalmi mű sorai és szimfóniáját, mely az eredetileg tervezett három helyett két tételből, a *Pokolból* és a *Purgatóriumból* álló remekmű. Liszt és Wagner fennmaradt levelezésének köszönhetően ismertek a Dante által ihlett zeneművek keletkezésének részletei is.

Alessandro Rosselli a fasiszta Olaszországban hírnevet szerző Tasnády-Fekete Mária sikeréről ír. Tasnády-Fekete Mária az 1941-es *Európa nem válaszol* című Radványi Géza-film női főszerepének eljátszása után vált ismertté Olaszországban. 1942-ben Augusto Genina *Bengasi* című, háborúellenes filmjében egy olasz tüzértiszt magyar feleségeként tűnt fel a filmvászonon. Következő sikere az 1943-as *Inferno giallo* (Sárga pokol) című Radványi Géza-film, illetve Harry Hasso *L'usuraio* (Az uzsorás) című, szintén 1943-ban készült filmje. A magyar színésznő rövid olaszországi karrierjét követően hazatért Magyarországra férjével, Radványi Gézával, majd Németországban folytatták munkásságukat.

Az évkönyv második részében recenziók olvashatók: Tombi Beáta írása Méhes Károly *Hollander Emőke meztelenül* című könyvéről és *Madarász Imre A legfényesebb századforduló* és *Változatok a halhatatlanságra. Olasz irodalmi tanulmányok* című tanulmányköteteiről; *Berényi Márk* recenziója a *Visszhang II. Madarász Imre könyvei a kritika tükrében* című kötetéről, Ales-

sandro Rosselli munkája Antonella Ottai *Eastern. La commedia ungherese sulle scene italiane fra le due guerre* (A magyar komédia olasz színpadokon a két háború között) című könyvéről és Adriano Papo recenziója Martina Bertoni Horthy-monográfiájáról (lásd Madarász Imre: Olasz monográfia Horthyról in Klio 2012/1.sz.) Az évkönyv zárásaként a szerkesztők összefoglalják az egyesület 2011. évi eseményeit: találkozókat, konferenciákat, együttműködések, könyvbemutatókat, publikációkat.

Az Adriano Papo és Gizella Nemeth által alapított egyesület évkönyve változatos történelmi, irodalmi, kulturális témájú írásokon keresztül mutatja be az Olaszország és Magyarország között évszázadok óta formálódó, egyre szorosabb kulturális kölcsönhatásokat.

Quaderni Vergeriani. Annuario dell'Associazione Culturale Italoungherese del Friuli Venezia Giulia "Pier Paolo Vergerio" (Vergiliusi Füzetek. Friuli Venezia Giulia „Pier Paolo Vergerio” Olasz–Magyar Kulturális Egyesületének Évkönyve) Anno VII, n. 7 – 2011, 167.

Császár Alexandra